

Ebben a ciklusban tehát a nyelv, a megszólalás problémája nem ismeret- vagy nyelvelméleti, hanem mentális-egzisztenciális jellegű, és ez világosabb, konkrétabb dilemmát, letisztultabb, egyenesebb stílust teremt.

Főleg a szabálykövető-jólformált verstípus eredményez emlékezetes, plasztikus, tömör részleteket. Megrázó például a *Két semmi közt egy harmadik* című vers második és harmadik, a rímekkel takarékosan és termékenyen bánó strófájában a külső és a belső világ egyszerű, kemény, illetve a látszatszerű élet szomorú megjelenítése: „Ne félj, ne félj te — biztatom / éjfeleken fogyó magam; / pohár víz van az asztalon, / a sarkon túl meg kocsmá van, // a polcodon meg gyógyszerek, / mint szívedben a gyávaság, / az élet lassan elperreg, / feladja önnön látszatát”. Érdemes kiemelni még a már említett *Kívül lenne a magyarázat!?* című verset, amelyben a rövid, gyakran áthajlást alkalmazó sorok és a párosrímek egyetlen nagy, tekergő mondatban, mintegy egy szuszra panaszzal el a depresszió újbóli visszatérését és az előle való menekvés lehetetlenségét. Ez a szöveg azt tanúsítja, hogy mégiscsak lehetséges Tatárnál a tiszta, egyenes, nem folyton korrigált, ide-oda kalandozó versbeszéd. Vagyis Tatár képes nagy költészetet művelni, azaz egy jól körülhatárolt, jelentős tapasztalatot egyedien, találékonyan, összeszedetten, eddig nem ismert módon, sokféle költői leleménnyel megformálni.

A *Kívül lenne a magyarázat!?* igazi antológiadarab, akár csak a *Ha az Emberfia most...* című vers, amely azzal a gondolattal játszik el, mit kérne a beszélő, ha Jézus eljönne érte. Itt Tatár már jobban szabadjára engedí reflexív nyelvi fantáziáját,

de még ökonomikusan bánik vele, így a zárlat plasztikusan fejezi ki azt a szemléletet, amely egyfajta, korábban lehetetlennek hitt szolidaritás jegyében éppen a többi szenvedő iránti figyelemre tesz javaslatot: „Mert hozzám jött (ezt hinnem nem tilalmas), / de megváltani máris? Miből gondolom? / Tán hogy azokra gondoljak előbb (»Magadról hallgass!«), / akikkel e »magán«pokolban osztozom”. Éppen egyszerűségében megkapó a ciklus egyik utolsó, a D. kisasszony-versek csúfondáros hangját emelkedettre cserélő darabja, amely immár egy másik nőhöz szól: „Nem mondhatok mást: Élek vagy halok, / mi már egymásból ki nem pusztulunk: / visszadobnak egymáshoz vizek, hajnalok, / még ha nem lesz is már soha egy utunk” (*Hangom e barlangmélyből*). Én biztosan inkább e komolyság mellett tenném le a voksomat. Hiszen már a cikluscímmel is mit nyerünk? Ki kell-e még aknázni az „éj” szó konnotációit? Nem éppen Tatár verseiből derül ki, hogy a depresszió és a betegség mélysége, ahonnan azért szólni még lehet, sötét, mint az éjszaka? Tényleg egy szójátékra érdemes apellálni? „A mélységből”, ennyi bőven elég lenne.

Tatár Sándor költészetének fájdalmas paradoxonja, hogy a baj és a tragédia előnyére válik. Megzabolazza és mederbe tereli szertelenségre és csapongásra hajlamos fantáziáját, irányt mutat képzelőerejének, megfegyverzi könnyen elcsábuló humorát. Azt nem lehet kívánni, hogy ezek az emberpróbáló tapasztalatok folytatódjanak — de azt igen, hogy a hatásukra kimunkált poétikához, megszerzett költői erényekhez hű maradjon ez az öntörvényű, intellektuális, nyugtalan költészet.

VÖRÖS István

Az olvasáskényszer föld- és vízrajza

(Győrffy Ákos: *A távolodásban*. Magvető, 2021)

Mi okozza, hogy vannak költők, akiknek az ember minden sorát el akarja olvasni? Talán az, hogy nem sorokat olvas olvasásukkor, de még csak nem is verseket. A nyelv mögötti nyelvet, az e mögötti gondolkodást, a gondolkodás mögötti felsejlő másikat, mert másként értett világot. A költészet világképet teremt, mégpedig szó szerint véve ezt a kifejezést, annak mindkét tagját: valami konkrét érzéki, látható képet a világról, az egyetlen pillantással

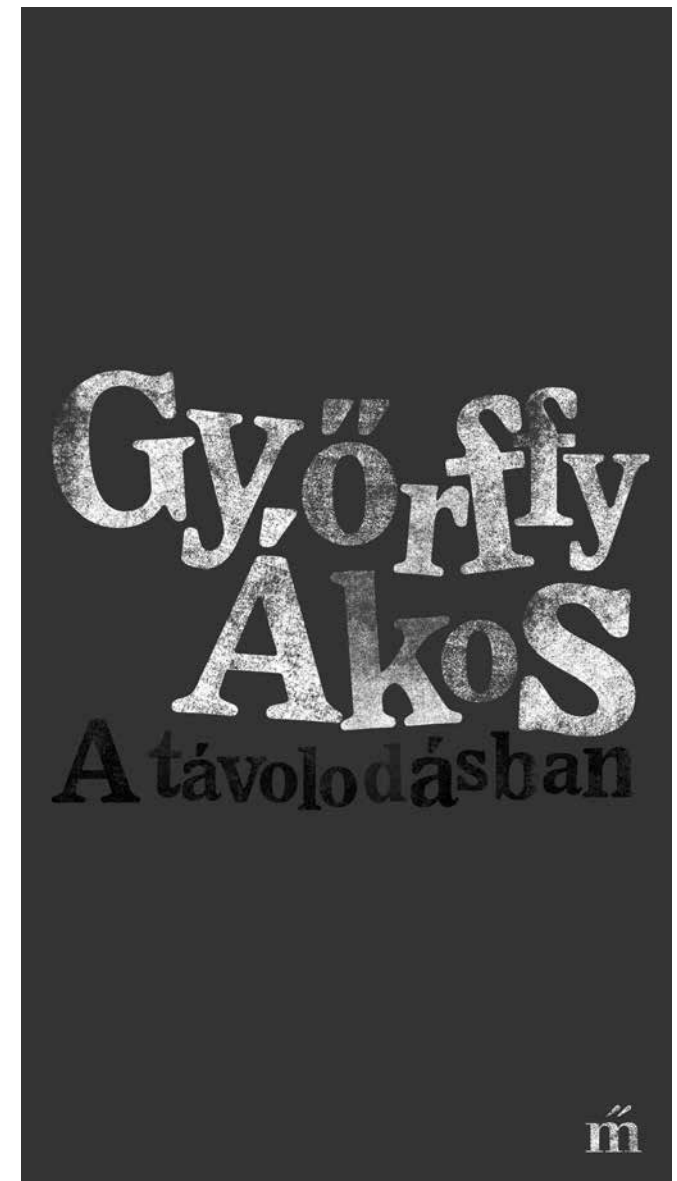
átfoghatatlanról. Illetve fordítva is elmondható, a (jó) költészet képei mögött, bármennyire kicsi dolgokat is ragadnak meg, fölsejlik egy egész világ. Képben a képzelet.

Győrffy Ákos is ilyenféle költő. Olvasóit képes fogságba ejteni, nem enged ki az olvasásból, pedig magának gyakran ad felmentést az írásból. Szövegei éreztetik, hogy a szerző csak kivételes alkalmakkor szánja versírásra magát, így az olvasót a ritka

pillanat utáni hajszába kényszeríti, pedig épp nyugalmat sugároz és árul minden szava. Nyugalmat, nyugtalanító témákról. Vagy érdekességet érdektelen témákról? De nincs érdektelen téma, csak nem elég pontos beszéd. Ő maga a verstől való távolodásban szembetalálkozik a vershez való közeledésben levő olvasóval. Pedig ő aztán nem alakoskodik vele, nem keveredik reflexióba a kedvéért. Vagy a szerzői bizonytalanságot eláruló önreflexió nem az olvasó megnyugtató kedvéért van? Hogy nem kell szégyenkeznie, mert a szerző ugyanúgy csak egy ürge, mint ő. De mi van, ha az olvasó sem egy ürge? Győrffy Ákos olyan személyes dolgairól beszél verseiben, hogy ezzel az olvasót nagyon is magas polcra helyezi, úgy tesz, mintha egy barátjához szólna, neki beszélne, akinek nem kell magyarázkodnia, rögtön a lényegre térhet. A lényeg aztán nehezen kimondható, kerülőutakat kell tenni, el kell távolodni tőle, de a barát udvariasan kivárja, mit akarnak neki mondani, sőt azt is elfogadja, ha az eredeti készítés, a felütés mondandója elsikkad, fölöslegessé válva a hallgatásba csúszik, anélkül, hogy kifejtették volna.

A kötet végén van egy ciklus, a *Szövegek T. J. hagyatékából*, ahol maga a költő veszi föl ennek a barátjának a szerepét, meghallgat, lejegyez, közzétesz, kegyeletes emléket őriz. Vagy épp kegyetlent. Nem valódi barátságról van persze szó, hanem az irodalom által létrehozott szerző-szöveg-közreadó háromszögről. A barátság két ember viszonya. Ez viszont egy irodalmi háromszög. Ezek a szövegek egyesével nem Győrffy-versek. Ha persze hiszek a lábjegyzetben odaírt magyarázatnak, és nem tekintem fikciónak az egészet. De nem tehetem, hogy ne higgyek a szövegnek, mert a kötet korábbi darabjai folyamatosan valóságazonosságukat deklarálták. Hogy itt tulajdonképpen nincs is távolság az elmondottak és az elmondottak tárgyát képező dolgok és események között. Ami persze nagy lételméleti vállalás, és nyilván ez a törekvés vonzza annyira az olvasókat ehhez az életműhöz. Most azonban ugyanebbe a vonzásba látszik belekerülni maga a szerző is. Elhiszem neki, hogy nem az ő versei ezek, hiszen másként is szólnak, mint a megszokott Győrffy-szövegek, az ő kötetébe a közreadás gesztusától, a művészet barátságként való értelmezése okán kerülhetnek bele. A szövegtaláló egyúttal sorstaláló is. Ez a sorstalálás jellemzi Győrffy minden egyes versét, ezt a hosszút is, amely nem szavakból vagy mondatokból van komponálva, hanem talált versekből. Olyan metaszöveg jön létre, mely önálló stílussal (felszínnel) nem rendelkezik, a valóságazonosság passzivitásvágyát tökéletesen kielégíti, hiszen nem írni kell, ami nehéz, sokszor egzisztenciaátszakító munka, hanem az írást ki lehet váltani szerkesztői, lejegyzői feladatokkal, de a végeredmény mégis egy hosszú vers lesz, melynek kompozíciós téglái nem a mondatok és főleg nem a szavak, hanem maguk is versek. Mely versek szabad, szürrealisztikus jellegét a szerzőjük (T.J.) pszichiátriai beteg mivolta racionalizálja, teszi valóságosan elfogadhatóvá.

Tandori után (*Orvosra várva*) meglepő módon Győrffy áll elő olyan verssel, melynek egyetlen sorát sem ő írta. Mind a két esetben más versének (versjellegű megnyilvánulásának) fölhasználása révén. Tandori Kosztolányi: *Csáth Gázának* c. versét ol-

lózza össze a *Mit tegyünk az orvos érkezéséig* c. ismeretterjesztő szöveggel. Ez a két pólus érdekes módon Győrffynél is megtalálható, hiszen versszerű szöveget használ nyersanyagként, és az orvosi motívum sem marad ki, a versek beszélője pszichiátriai ápolott. A Tandori versét elemző Vas István (*Miért szép?* Gondolat, 1981, 607–618.) első körben bosszúságának ad hangot a száz százalékos ragasztványokból álló verskollázs kapcsán, majd első-séget is hirdet. Győrffy nem akar első lenni, ő másodikként vagy sokadikként valósítja meg a nem maga által írt verskompozíciót. Tandori mottóknak nevezi a szövegdarabokat, melyekkel dolgozik. Az itt szereplő monológokban, melyekben a beszélő többször más műalkotásokra reflektál, élesen kirajzolódik a fontoskodó elbeszélő is. A szövegkollázst, illetve a valóságkollázst a költő, tehát GY.Á. teremt meg, hagyja beszélni hősét, aztán

versformába rendezzi és tördeli a monológokat, melyek azonban prózai erényeket is mutatnak, egy mindentudó, de ezeket a tudásait a tévesből merítő beszélőt rögzítve.

Magát a kompozíció szerzőjét inkább olvasáskényszer jellemzi, nem pedig íráskényszer, bár ez utóbbi a gyakoribb betegség az íróknál. (Vagy nem is betegség, hanem inkább kötelesség? Egyenesen köteles beteg lenni az író?) Györffy a grafomán ellentéte, keveset ír, lektromán, olvasáskényszerbe keveredő és azzal másokat is megfertőző.

Mitől olvasáskényszerítő Györffy Ákos életműve? Ha ezt felmérjük, megértünk valami nem vártat munkáiból is. És ha őt megértjük, megsejtjük az olvasáskényszer természetét.

Nem mintha érthetetlenek lennének Györffy versei. Az olvasáskényszerítő szövegek megértéskényszerítőek is. De ez korántsem erőszak. Inkább egyszerűség, tárgyyszerűség, egységesség, következetesség. Györffy szövegei azáltal láncolnak magukhoz, hogy pontosan értem őket. Az érthetőségükkel kitakarják, hogy versek. Olyanok, mintha elmékedések lennének, sorok, kitépelt oldalak valami hegyi füzetből vagy egy japán író noteszből. Sétanaplók, útilevelek. Egy elmegőgyintézetű beteg versei.

Az olvasó, aki számára a téma az igazi olvasáskényszerítő erő, lényegében irodalmon kívüli szempontokból olvas. Tegyük hozzá, hogy néha mindenki enged, kénytelen engedni irodalmon kívüli szempontoknak olvasás közben. Irodalmat nem az irodalomért olvasunk, hanem a katarzisért, és a katarzist a téma is aktivizálni tudja. A katarzis időzített bomba, melynek felrobbanása hatására könnygáz szabadul föl, és a műélvező vagy -sirató könnyekre fakad.

Györffy ezt aligha szeretné. Őt olvasva ne sírjunk, mert férfiasan (és nőiesen) képesek vagyunk megállni az elérkezéskor. Ahogy az étteremből kitessekel indiai nő nézi őt *A Magas-Tauern* című versben. Csak nézni, nézni, nézni, és sok mindent gondolni, de azt nem árulni el. A költő néz, sokszor azt nézi, ahogy visszanéznek rá, egyenesen neki és költőként helyette beszélnek, néznek. Érez is dolgokat, nyilván érez, hiszen különben nem írna le mindezt, de érzéseire csak a leírás tényéből következtethetünk. Érzéseit nem akarja se a nyelv szétbombázásával, se a vers ironizálásával leplezni, nem akarja romok alá temetni őket. Inkább megtartja magának. Viszont kitalálhatjuk őket. És ha másmilyennek találjuk ki, mert másmilyenek vagyunk, az neki a legjobb. Ő nem tudja, mit érzek, amikor olvasom, mert én nem tudom, mit érez, amikor ír. Vagy nagyon is tudom, mit érez, hiszen az érzések környezetét leírja, és nagyon is tudja, mit érzek én, hiszen ismeri az érzést, ami ebben van. Nem lehet az olvasó érzése se annyira eltérő ettől. De ne vessük össze őket, mert nincsenek, nem láthatóak, csak nézés van, ami tárgyakra, természeti és úti jelenségekre irányul, haldoklásra, gyerekkori házra, mindennapokra. Van, aki soha nem mondja szüleinek, gyerekeinek, hogy szeretlek. Aki utólag avval vádolja pszichológusánál az ilyen hozzátartozókat, hogy érzéketlenek voltak, annak nincs fogalma a meta-kommunikációról.

Györffy Ákos olyan verseket ír, melyek ezt a metakommunikációt akarják megragadni. Minden, amit lejegyez, tárgyyszerű. Szó nincs itt paraboláról, ami az egyik legsutább művészeti eszköz, mert kívül kerít valami mondanivalót a művön. Ami nincs a műben, az nem a része. Ami a szöveg alatt van, kimondatlanul, az se. De a metakommunikáció a nyomába eredhet, de csak akkor, ha a mű ilyen tartományokat igyekszik föltérképezni.

Györffy Ákos versei olyanok, mint a jéghegy csúcsa. Éreztetik magukról, hogy van mögöttük, alattuk valami, valami nagyon jelentős, de az csak akkor lesz láthatóvá, ha az olvasó is megtalálja magában a jelentőségteljeséget, és ezzel fölfegyverezve mögé lát a szövegek tükröfelületének. Nem töri el a tükröt, nem tolja odébb a falon, nem emeli le. Észreveszi, hogy nincs fal. Az a fal, amit vastagnak és frissen meszeltnek hittünk, és úgy gondoltuk, elvált a világtól, a világ megérteni érdemes részétől, na az a fal nincs. Mint aki pincéből botorkált föl, úgy nézünk körül a szokatlan fényességben. A fény az olvasót világítja meg, aki az olvasástól valamiképp nagyformátumúnak képzelheti magát, ezért hálával tekint vissza a szövegre, a szövegben feszélyezetten beszélő lírai énre, akit nehezen tud nem azonosítani a könyv második oldalán ábrázolt költővel.

Amelyik könyv szerzője azt szeretné, hogy ne azonosítsák a megengedettnél jobban az énjét és a versei beszélőjét, ne hagyja, hogy fénykép készüljön róla, és a fénykép nyilvánosságot is kapjon a kötete elején, a versei előtt.

Persze Györffy versei *mögött* már nem ő van, ott az új világot megpillantó olvasó van. A távolodásban. De ki távolodik kitől? Korábban nem azt mondtuk, hogy épp közeledik? Hogy ő közeledik, miközben a szerző távolodik.

Györffy a kínai és japán költészet hűvös tárgyyszerűségének és eszköztelenségének módszerét alkalmazza, amikor kialakítja versbeszédét. Leír. Ám ezeket a leírásokat egymás mellé vágja, nem tolaodó módon afféle szövegkollázsokat hoz létre. Illetve történetkollázsokat, mintha szabásmintákat csúsztatna egymásra. Vagy pakolna be egy dobozba. Ahogy a kötet címadó versében apja hamvai vannak egy dobozban, a dobozt a Duna vizén elengedi, a hamvak útja egyenes a fényes suhanásba, vagyis a halhatatlanságba. A vers ezt a rátevést fraktálszerűen megismétli, egy emlékképre teszi rá, melyben az apa szilveszteri részegség után ébred a Duna jegén. Újévkor tehát. És valóban egy új életet kezd. Még ha abban a régiségben a Duna befagyott jege majdnem ugyanolyan biztos fekvőhely volt is, mint egy árokpart, strandfövény, melyekről mi sem hisszük, hogy kiolvadhatnak alattunk, pedig az idő, mindegy milyen ritmusban, de elsöpri, ami szilárd, fodrozta, ami folyékony, és tovafújja, ami repül.

Györffy szabadverseket ír, ami nem jelenti azt, hogy ne lenne érzéke a ritmushoz. A különböző periódusú ritmusokhoz. Az egyik legfontosabb, hogy egy-egy versében sokszor jó néhány év távolságra levő dolgok kapcsolódnak össze. Kedveli az utazás ábrázolását, de még jobb, mikor nem utaztat, hanem egyszerűen hagyja, hogy a vers hatalmával idő- és térugrásokat tegyünk.

Ahogy a különböző történetek, motívumok, idősíkok egymásra felelnek, az a ritmusa ezeknek a verseknek.

Nagyra nőtt ritmus, alig fér ebbe a kis zöld könyvecskébe. Amikor az egyre nagyobb, könyvespolckitöltő könyvek divatja dívik, miközben a könyvespolcok ritkulóban vannak, akár az erdőben a vadnyom, öröm egy ilyen kis, notesz méretű könyvet kézben tartani. Bár valamiképp ellentéte is ez a Györffy-életmű tágas léptékének, de az ellentétet mint jogos kapcsolatot elfogadom. Így aztán öröm, hogy ebben a remek könyvet tartalmazó sorozatban jelent meg ez a kötet is. Illik hozzá a dísztelen borító, az apró betűket jó silabizálni, nem szabad, hogy túl könnyen jöjjenek a szövegek. Ugyanakkor a könyvet magammal vihetem bárhová, egy belső zsebbe is beleférhet.

A versek egyre kisebb helyre szorulnak világban?

*

Kisétálok nagymarosi telkünkéről az erdőbe. Van a szomszéd kiszögellésen, a Rigó-hegyen egy szoba nagyságú kis tó. Egy kilátószikla felé vezető ösvény mellett van, egy túskebokorsornyira tőle. Ha a vize átlagos, és éppen meg tud csillantani egy kis kék eget az ágak és lombok sűrűje között, akkor minden rendben van. Ha a víz kiér az útra, akkor túl sok eső esett. Ha

SULYOK Valentina

Súly, ami könnyebbség

(Wirth Imre: *Úgy járkálsz, mintha lenne otthon*. Scolar, 2022)

Az emberi létünkben következő esetlenség felvállalása: idő és távolság kérdése talán. De hogy megnevezzük azokat a különféle okokat, amelyeknek kiszolgáltatottságunkat köszönhetjük: ehhez már olyanfajta bátorság szükséges, amely nem riad vissza a minket préselő örök felmérésétől, és amely előbb-utóbb úgy fogadja el tehetetlenségét a rajta túlmutatóval szemben, hogy a kérdésekbe való belenyugvás által valamelyest ki is oltja azok hatalmát.

Wirth Imre *Úgy járkálsz, mintha lenne otthon* című új kötetében — az előző kettőhöz hasonlóan — az emlékezés tájain bo-

a víz eltűnt a medréből, esetleg már levelek is borítják átforsodott helyét, akkor aszály van. Az utóbbi időben a tó ezt az arcát mutatja. A szellemi berkek kis tavai is eltűnedezőben, a meder száraz, a lehullott sárga levelek már augusztusban teljesen ellepik. A kék és a zöld helyén eluralkodik a sárgásbarna és a barnásszürke, a tenyészet nedves szaga helyett poros szárazság érezhető. Györffy Ákos konokul járja az erdőt, vagy ha nem az erdőt járja, hanem Róma környékén kénytelen barangolni, Sziléziában kénytelen vonatozni, akkor ezekben a barangolásokban és kóborlásokban az erdőjárás idézi meg, reprodukálja. Nem az a fontos, mennyire nevezetes az a hely, ahol járunk, hiszen mi más neveket használunk, mint a helybeliek, mindenki más neveket használ helyesen vagy helytelenül, mindenki mást nevez meg, mindenki számára más a nevezetes és más a névtelen. Györffy Ákos nagyon meglepő dolgokat tud felmutatni érdekesként és másokat meglepő módon érdektelenként. (Miért, mégis miért kell elmenekülnie Rómából? — *Ostia, Surfacing*) Mindig nagyon érdekes a gondolkodása, amely képekben nyilvánul meg, bár a képek viszont szavakban, és a szavak persze többnyire hallgatásban. Elhallgatásban, meghallgatásban, ráhallgatásban, széthallgatásban, utóhallgatásban. Tovább sorolhatnánk, de még Györffyről szólva sem minden igekötő csatolható a hallgat ígéhez.